

ra fonódjon az amerikai-francia ostromgyűrű. A francia-amerikai együttműködés katonailag is meghozta tehát gyümölcsét, s a yorktowni brit kapituláció után már idő kérdése volt csupán az egykori anyaországgal való tárgyalások megkezdése és a békekötés.

A könyv ötödik fejezete a párizsi tárgyalásokat követő új nemzetközi helyzetbe beilleszkedni kívánó államalakulat alkotmányos berendezkedésének további fejlődését tekinti át. Az adott időszak csúcspontját az államok uniójának létrejötte, a köztársasági államforma törvénybe iktatása jelentette, az adózás és törvényhozói képviselői alkotmányos keretbe foglalásával együtt. Az említett fejezet kiegészítéseként egyébként a szerző rövid historiográfiai áttekintést is ad, melyben a különböző polgári forradalmak eltérő és hasonló vonásainak egybevetésével segíti az olvasót a nagyobb történelmi távlatok értékelésében. Különösen figyelemre méltó a kortársak felfogásának ismertetése, illetve annak a kérdésnek a boncolgatása, hogy

vajon tényleges forradalom ment-e végbe Amerikában. A kortársakat és az utókort is élesen foglalkoztatta a társadalmi változások és a függetlenségi harc kettősségének problémája.

A kötetet függelék egészíti ki, mely tartalmazza a Függetlenségi Nyilatkozat, az Egyesült Államok Alkotmánya, valamint az 1791-es Bill of Rights magyar nyelvű szövegét is. A kötet kézikönyvként való használatát segíti elő a csatolt irodalomjegyzék, az időrendi mutató, valamint az események fontosabb szereplőinek adatait tartalmazó kislexikon. A hadműveletek menetének pontos követését a fejezetekhez kapcsolódó térképek szolgálják.

Mindezek alapján Urbán Aladár könyve egyaránt alapvető műnek számít a korszak eseményeivel foglalkozó hazai történész, illetve az Egyesült Államok történetének korai időszaka iránt érdeklődő olvasó számára.

Kurucz György

ÁCS TIBOR

SZÉCHENYI KATONAÉVEI

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1994. 300 o.)

A 300 oldal terjedelmű könyv borítólapjáról Széchenyi István gróf, az I. dzsidásezred főhadnagya néz az olvasóra. A portré egy ismeretlen festő 1812-ben készített alkotása. Magában bízó, komoly tekintetű fiatalembert ábrázol a kép, akiről könnyen megállapítható, hogy jól érzi magát a szép uniformisban, büszke arra, hogy korát meghazudtolóan már tiszti rangja van.

A könyv bevezetőjében ez olvasható: „Széchenyi István több mint másfél évszázada áll az egymást követő nemzedékek figyelmének középpontjában. Kiemelkedő személyiségének óriási történelmi érdeme: nagy horderejű alkotásaival Magyarország polgári átalakulásának máig ható szolgálata. Születése 200. évfordulójának megünneplésekor a tudomány sok új értékkel gazdagította a nemzet emlékezetében élő Széchenyi-képet. Ám a legnagyobb magyar alakjának korszerű ábrázolása elképzelhetetlen, ha rendkívüli életútjából nem próbáljuk bemutatni katonaeveinek történetét.”

Széchenyi István 18 éves korától 35. életévéig, vagyis 17 éven át volt az osztrák császárság katonája. Erről az időszakról szól ez a könyv,

ezt kutatta, majd írta meg a szerző több eddig nagyrészt ismeretlen dokumentumra, figyelmen kívül hagyott személyes vallomásra és persze a már megjelent történelmi dolgozatokra támaszkodva.

A szerző minden más történelmi publikációnál részletesebben ismerteti, értékeli Széchenyi István szerepét az 1809-es győri, az 1813. október 16. és 19. között lefolyt lipcsei csatában, az 1814-es és az 1815-ös hadjáratokban. Ennek révén több vonatkozásban is kiegészülhet az a kép, amelyet eddig a magyar hadtörténetírás ezekről az eseményekről kialakított. Ez a megállapítás a fegyveres összütközések magyar vonatkozásaira különösen érvényes.

Az első katonaevek ragyogó karriert ígértek a fiatal gróf számára. A különböző hadjáratokban tanúsított bátorságáért, helyzetfelismeréséért több kitüntetésben, sőt két előléptetésben is részesült. A napóleoni háborúkat követő években a katonai karrier már nem volt számára annyira vonzó, mint a szolgálat első éveiben, ami végül is a rangjáról való lemondáshoz és a hadsereg kötelékéből való kiváláshoz vezetett.

Ennek több objektív és szubjektív előmozdítójáról olvashatunk a könyvben. Ezek között a magyarsága miatti mellőzöttségi érzés volt talán a legerősebb, hisz őrnagyi előléptetését még egy császári kihallgatást követően sem érte el. Akadtak hátráltatói az alacsonyabb fórumokon is szép számmal. A hadsereg állapotáról, vezetőiről sőt az osztrák császárság egészének helyzetéről több helyütt tett kritikus megjegyzései olyanokat is sértettek, akikre a politikusok és a magasabb parancsnokok jobban hallgattak, mint a magyar grófra.

Széchenyi István katonai szolgálata aligha értékelhető átlagosnak. Feltételezhető, hogy az ezredeit gyakran váltó és ezek életéből hónapokra, sőt évekre kikapcsolódó személyt tisztársai sem tartották közéjük valónak.

A 17 szolgálati év legnagyobb része a napóleoni háborúk utáni békekorszakra esik. Ezekben az években a katonai kiképzés egy-két hasznosnak ítélt mozzanata mellett Széchenyi István az osztrák hadsereg és az osztrák hadügy elavultságát és gyengeségét is érzékelte. Bár a különböző rangú és rendű parancsnokokkal gyakran találkozott, társaságukban jól érezte

magát, rokonságában is voltak magas rangúak, de érzékelte, hogy a katonai parancsnokok kiválasztásában nagyon is háttérbe szorult a tehetség és a szakismeret. Erdélyi útja ezt a felismerést csak erősítette. Figyelemre méltóak naplója azon oldalai is, amelyek a hadügy és a hadsereg megreformálásával foglalkoznak. Azt nem lehet állítani, hogy ezek az elmélkedések hadtudósi színvonalúak, de azt igen, hogy a magyar katonai gondolkodás értékes elemei.

Úgy vélem, hogy nem e recenzió írója az egyetlen, aki nagy érdeklődéssel olvasta a könyvnek azon részeit is, ahol Széchenyi utazásairól van szó. Az Európa több országában járt gróf sok olyan ismeretre tett szert, amelyet politikusi élete során ragyogóan kamatoztatott. Híres műveiben és alkotásaiban ezek a tapasztalatok rendre megjelentek, és persze a katonai tapasztalatai is hasznosulnak bennük.

Ács Tibor, a könyv szerzője a XIX. századi magyar katonák megismerésére és megismertetésére irányuló munkáival már eddig is felhívta magára és témájára a figyelmet. Széchenyi István katonaévei című könyvével öregbítette hadtörténelmi és kultúrtörténeti írói hírnevét.

Móricz Lajos